

Νικόλαος Σταύρου

«Γραφειοκρατικό τερατούργημα το νομοσχέδιο Γιαννάκου»

ΝΕΑ ΥΟΡΚΗ
Του ΘΑΝΑΣΗ ΤΣΙΤΣΑ

Ως ένα γραφειοκρατικό τερατούργημα, το οποίο θα εκπληρώσει δύο επιζήμια πράγματα: α) θα διαλύσει το ανώτερο εκπαιδευτικό σύστημα όπως το γνωρίζουμε και β) θα καταστήσει υπεύθυνες για την αναδόμησή του τις δυνάμεις αγοράς, χαρακτηρίζει το νομοσχέδιο του υπουργείου Παιδείας ο Νικόλαος Σταύρου, επίτιμος καθηγητής Διεθνών Υποθέσεων στο Πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ.

Όπως τονίζει, οι περισσότερες πληγές της ανώτερης εκπαίδευσης θα μπορούσαν να είχαν αντιμετωπισθεί εξαλείφοντας τις δύο κεντρικές αιτίες της δυσλειτουργίας του: την απουσία θεσμικής αυτονομίας και την έλλειψη επαγγελματικής υπευθυνότητας πολλών ακαδημαϊκών.

Ο κ. Σταύρου επισημαίνει πως το νομοσχέδιο χαρακτηρίζεται από μια προβληματική φρασεολογία και τονίζει πως αν υιοθετηθεί, θα ανοίξει την πόρτα σε ξένα εκπαιδευτικά καρτέλ που караδοκούν να μετατρέψουν τα ελληνικά εκπαιδευτικά ιδρύματα ανώτερης εκπαίδευσης σε υπό σύμβαση εταιρίες του.

Σε ό,τι αφορά το άρθρο 16, ο καθηγητής είναι σαφής: να τροποποιηθεί, αλλά με μελέτη για το τι μπορεί να ακολουθήσει, γιατί διαφορετικά μπορεί να αποτελέσει μία ακόμη μεγαλύτερη ανωμαλία.

Ν. Σταύρου: Ο νόμος εκθέτει την ελληνική εκπαίδευση στους κινδύνους ενός κλιμακούμενου αφελληνισμού

* Πώς σχολιάζετε τις ρυθμίσεις που προβλέπει ο νέος νόμος - πλαίσιο; Τις θεωρείτε τολμηρές και αναγκαίες για την τριτοβάθμια εκπαίδευση ή άτολμες και αντιδραστικές;

* «Θα απαντήσω με τρεις παρατηρήσεις. Πρώτον, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι οι ανώτεροι θεσμοί μάθησης στην Ελλάδα χρειάζονται δραστική μεταρρύθμιση, εκσυγχρονισμό και απελευθέρωση από την πνιγνή πολιτική ανάμιξη σε ακαδημαϊκά ζητήματα. Ο προτεινόμενος νόμος, παρ' όλα ταύτα, δεν απευθύνεται σε κανένα από τα προηγούμενα. Θα μπορούσε, συμπονετικά, να χαρακτηριστεί ένα γραφειοκρατικό τερατούργημα, το οποίο, εάν υιοθετηθεί, θα εκπληρώσει δύο επιζήμια πράγματα: α) θα διαλύσει το ανώτερο εκπαιδευτικό σύστημα όπως το γνωρίζουμε, και β) με τον καιρό, θα καταστήσει υπεύθυνες για την αναδόμησή του τις μυθικές "δυνάμεις αγοράς" που θα κατευθύνονται από την αντι κοινωνική αρχή της "προσφοράς και της ζήτησης".

Δύο ερωτήματα

Μια προσεκτική ανάγνωση του προτεινόμενου νομικού πλαισίου εγείρει δύο ερωτήματα: Ποια συγκεκριμένα προβλήματα στην ανώτερη εκπαίδευση επιδιώκει να διορθώσει; Είναι τόσο τρομερά τα προβλήματα αυτά που απαιτούν την πολιτειακή χρήση λιθοστρωτήρος για να τα διορθώσει; Κατά την άποψή μου, οι περισσότερες πληγές της ανώτερης εκπαίδευσης θα μπορούσαν να έχουν αντιμετωπισθεί εξαλείφοντας τις δύο κεντρικές αιτίες της δυσλειτουργίας του: δηλαδή, την απουσία θεσμικής αυτονομίας και την έλλειψη επαγγελματικής υπευθυνότητας που χαρακτηρίζει πολλούς Έλληνες ακαδημαϊκούς. Μια τέτοια προσέγγιση θα μπορούσε να απευθύνεται, επίσης, στα δύο φαινόμενα που υποβαθμίζουν την αξία ενός πανεπιστημιακού πτυχίου: ο "επαγγελματίας φοιτητής" και η παρερμηνεία του ελεύθερου λόγου και του ακαδημαϊκού ασύλου.

Δεν είναι δυνατή, σε αυτό το φόρουμ, μια λεπτομερής κριτική των αδυναμιών του προτεινόμενου αυτού νόμου, ο οποίος είναι σε μεγάλο βαθμό γεμάτος από προβληματική φρασεολογία. Όπως και εάν έχει, επιτρέψτε μου να υπογραμμίσω προφανείς ατέλειες του. Πρώτον, εάν υιοθετηθεί, θα ανοίξει την πόρτα σε ξένα εκπαιδευτικά καρτέλ που караδοκούν να μετατρέψουν τα ελληνικά εκπαιδευτικά ιδρύματα ανώτερης εκπαίδευσης σε υπό σύμβαση εταιρίες των. Δεύτερον, η προτεινόμενη νομοθεσία, ως έχει (και συνδεδεμένη με την απαλειφή του άρθρου 16 του Συντάγματος) θα αναβαθμίσει τον "ιδιωτικό τομέα" στο ρόλο ενός καθοριστικού παράγοντα του εκπαιδευτικού περιεχομένου των ανώτατων ιδρυμάτων και τρίτον, καθιστά την πολιτεία τον de facto εκτελεστή των εκπαιδευτικών προτιμήσεων της παγκόσμιας "αγοράς" στον τομέα της εκπαίδευσης, μιας αγοράς που σήμερα προτιμά την πρακτική εξάσκηση και υποσκάπτει την κριτική σκέψη. Ας είμαστε σαφείς όσον αφορά αυτό: τα δυτικά εκπαιδευτικά συστήματα, τα οποία μιμείται ο προτεινόμενος νόμος, οπισθοδρομούν προς το ρεύμα του "ελιτισμού" της δεκαετίας του 1930 και έχουν θεσμοθετήσει έναν σαφή διαχωρισμό εργασίας: η ελίτ των ιδιωτικών ιδρυμάτων θα κάνει την πνευματική εργασία και τα υπόλοιπα θα αναλάβουν το πρακτικό έργο της παραγωγής εργατικού δυναμικού για τον αιώνα της πληροφόρησης. Κάποιοι άνθρωποι ονομάζουν αυτήν την τάση "εκσυγχρονισμό". Μια καλύτερη ονομασία θα ήταν φεουδαλισμός υψηλής τεχνολογίας. Ο καινούριος προτεινόμενος νόμος διευκολύνει την ανακάλυψα διχοτόμηση, αλλά δεν κάνει σχεδόν τίποτε προκειμένου να δώσει τέλος στη συστηματική γραφειοκρατία ή να διασφαλίσει την επαγγελματική υπευθυνότητα».

* Ποια είναι η γνώμη σας για την αναθεώρηση του άρθρου 16; Πώς κρίνετε τη γενικευμένη αντίδραση του φοιτητικού κινήματος και των πανεπιστημιακών στην επικείμενη αναθεώρηση του;

* «Υποστηρίζω την απαλειφή της παραγράφου 8 του άρθρου 16 του Ελληνικού Συντάγματος. Η διατήρησή του θα αποτελέσει μια ανωμαλία, αλλά η απαλειφή του, χωρίς μελέτη για το τι μπορεί να ακολουθήσει, μπορεί να αποτελέσει μία ακόμη μεγαλύτερη ανωμαλία. Εάν το τέλος της απαγόρευσης των "ιδιωτικών πανεπιστημίων" σημαίνει την ίδρυση "μη κερδοσκοπικών ιδρυμάτων", η απαλειφή θα μπορούσε να είναι ένα βήμα προς τη σωστή κατεύθυνση. Μολαταύτα, δεν έχω ακόμη δει καμία φιλεύσπλαχνη ελληνική ψυχή (και, πραγματικά, περιμένω την ανάσταση του Τσοίτσα, του Ζάππα ή του Πάντου) οι οποίοι να βάλουν στην άκρη μισό δισεκατομμύριο ευρώ προκειμένου να δημιουργήσουν ένα μη κερδοσκοπικό Πανεπιστήμιο. Αυτό που παρατηρώ είναι η εμφάνιση ξένων "υποκαταστημάτων στρατολόγησης φοιτητών και συλλογής διδασκτρών", ελαφρώς συνδεδεμένων με ξένες εκπαιδευτικές επιχειρήσεις, και εκλεκτικού μάρκετινγκ στη γενέτειρα της δημοκρατίας. Η έννοια "ιδιωτικός" δεν σημαίνει κάτι κακό, αλλά το "ιδιωτικός για το κέρδος" είναι απαράδεκτο.

Εχουμε παραδείγματα αυτού του τελευταίου στις Ηνωμένες Πολιτείες: ένα "Πανεπιστήμιο για το κέρδος" στην Αριζόνα και το "Πολιτειακό Πανεπιστήμιο της Κολούμπια" (Columbia State University), το οποίο, σύμφωνα με το CBS, λειτουργούσε από ένα κινούμενο τροχόσπιτο. Το πρώτο χαιρετήθηκε από την Wall Street ως το κύμα του μέλλοντος. Το δεύτερο ισχυρίστηκε ότι "κάλυπτε μια ανάγκη" στην "αγορά πιστοποίησης ταλέντων". Εκείνοι που χρειάζονταν ένα πτυχίο "για να πιστοποιήσουν" ότι ήταν μορφωμένοι, μπορούσαν να αγοράσουν ένα με 2.500 δολάρια. Ανταποκρινόμενο στις "ανάγκες της αγοράς", το ίδρυμα της Αριζόνα ψάχνει τώρα, ανά τον κόσμο, για "σπουδαστικά θύματα" που διαθέτουν υπολογιστή, προκειμένου να τα καταχωρίσει ως μαθητές του. Έχοντας την "κερδοφορία" ως το κυριότερο κριτήριο της "επιτυχίας", αυτό το ίδρυμα πρόσφατα αποφάσισε: να χαμηλώσει τα στάνταρτ για την εισαγωγή και να αυξήσει το σώμα των σπουδαστών, να αυξήσει τα δίδακτρα και να εμπλουτίσει την "αξία των μετοχών του", να αυξήσει την αναλογία μαθητών-καθηγητών και να την "κάνει αποτελεσματική για το κόστος" και επίσης, προσθέτοντας αλάτι στην πληγή, προσέφερε συμβουλές στους σπουδαστές σχετικά με το πώς θα διασφαλίσουν δάνεια από ιδιωτικές τράπεζες, προκειμένου να πληρώσουν τα δίδακτρα τους. Εάν αυτό είναι εκείνο που το "ιδιωτικό" θα σημαίνει για την Ελλάδα, η πιθανή συνέπεια του προτεινόμενου νόμου μπορεί, εύκολα, να προβλεφθεί: οι απόφοιτοι μπορεί να επωμιστούν 100 χιλιάδες δολάρια χρέος, κατά μέσο όρο, προτού ακόμη κερδίσουν μια δεκάρα από τα πτυχία τους. Ή, για να το θέσω διαφορετικά, μπορεί να καταλήξουν δουλοπάροικοι τραπεζών για τουλάχιστον 10 χρόνια. Με άλλα λόγια, οι τράπεζες είναι οι σύγχρονοι φεουδάρχες. Εάν αυτό επιδιώκουν οι Έλληνες φοιτητές, ο Θεός να τους δίνει δύναμη. Αλλά θα ήταν γίνονταν πιο πιστευτοί στους αγώνες τους εάν απέρριπταν τον "αιώνιο φοιτητή" από τις τάξεις και την έννοια ότι η ακαδημαϊκή ελευθερία και το άσυλο μπορούν να ερμηνευθούν ως άδεια για την προώθηση πολιτικών ατζέντας ή για την προστασία ακαδημαϊκών μετριότητων».

* Έχετε προσωπική γνώση του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος και σήμερα εργάζεστε σε αμερικανικό εκπαιδευτικό ίδρυμα. Στην Ελλάδα υπάρχει μια ισχυρή άποψη πως οτιδήποτε ιδιωτικό είναι κακό και παραπέμπει στην εμπορευματοποίηση της παιδείας και στην άμεση εξάρτηση των πανεπιστημίων από τις πολυεθνικές επιχειρήσεις. Με βάση την επαγγελματική σας εμπειρία, ποια είναι τα μειονεκτήματα και ποια τα πλεονεκτήματα της ιδιωτικής εκπαίδευσης στις ΗΠΑ; Πού είναι ο μύθος και πού η πραγματικότητα σε σχέση με την ιδιωτική εκπαίδευση;

* «Η έννοια ότι ό,τι είναι ιδιωτικό είναι κακό και ό,τι είναι δημόσιο είναι καλό δεν επιβεβαιώνεται από την πείρα και την ιστορία. Ας δώσουμε μια ιστορική προοπτική στο θέμα: όταν δημιουργήθηκαν τα λαμπρά πανεπιστήμια της Δύσης, είχαν έναν σκοπό: να κρατήσουν τις μάζες στην άγνοια και στη συναίνεση. Τα 10 Πανεπιστήμια Ivy League των ΗΠΑ (Χάρβαρντ, Γιελ, Πρίνστον κ.ά.) υπήρξαν και ακόμη είναι προμαχώνες της ελίτ. Το Χάρβαρντ δέχτηκε τον πρώτο και μοναδικό μαύρο στο Τμήμα Πολιτικών Επιστημών, τον Ραλφ Μπαντς, το 1934. Αυτός υπήρξε ο ιδρυτής του δικού μου Τμήματος στο Πανεπιστήμιο Χάουαρντ καθώς και αποδέκτης του βραβείου Νόμπελ Ειρήνης. Χρησιμοποίησα το γραφείο του για τριάντα χρόνια. Επρεπε, όμως, να αποφοιτήσει πρώτα, προτού γίνει δεκτός άλλος ένας νέγρος (όπως τους αποκαλούσαν τότε). Υπάρχει μια απλή λογική σε αυτό. Οι ΗΠΑ θα βρίσκονταν στην ίδια κατάσταση με τη Λατινική Αμερική εάν τα ιδιωτικά ιδρύματα, όπως το Χάρβαρντ, είχαν τον τρόπο τους. Η μερίδα του λέοντος της ακαδημαϊκής έρευνας, της επιστημονικής προόδου, των καινοτομιών στην Ιατρική, των εξερευνήσεων στο Διάστημα και στο περιβάλλον, της εξέλιξης των πολιτικών δικαιωμάτων, της ανοδικής κοινωνικής πορείας, και του πολιτικού χώρου, ήταν επιτεύγματα δημόσιων ιδρυμάτων, όχι των ιδρυμάτων τα οποία φαίνεται να είναι ο προορισμός που προτιμούν οι «λακέδες» της ελληνικής οικονομικής και πολιτικής αφρόκρεμας. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο πιστεύω ότι η διατήρηση της μοναδικότητας της ελληνικής ανώτερης εκπαίδευσης πρέπει να αντιμετωπίζεται ως θέμα εθνικής επιβίωσης. Το Πανεπιστήμιο Αθηνών είναι το ίδρυμα όπου φτωχά, αλλά αξιόπαινα επαρχιωτόπουλα, αγόρια και κορίτσια, έλαμψαν στη λογοτεχνία, τη φιλοσοφία, τις ανθρωπιστικές επιστήμες, τις επιστήμες. Ο προτεινόμενος νόμος ανοίγει διάπλατα την πιθανότητα μετατροπής του σε μια επέκταση της παγκόσμιας εκπαιδευτικής βιομηχανίας (όπως λέγεται εδώ), που τώρα παράγει μάγους της τεχνολογίας και δήθεν διανοούμενους. Ανοίγει, επίσης, διάπλατα τις πύλες για "πολλά χρήματα" για "συμβόλαια για έρευνα" από ελληνικά ιδρύματα (όπως θα έλεγε ο Τζορτζ Σόρος, είναι ο ταχύτερος τρόπος για να ελέγξεις μια κοινωνία είναι ο έλεγχος της ελίτ) και θα χρησιμεύσει σαν μαγνήτης για τους παγκόσμιους χρηματοδότες, ούτως ώστε να "νοικιάζουν" το ελληνικό μυαλό προς επιδίωξη αμφίβολων προγραμμάτων.

Προκύπτουν δύο, μεταξύ πολλών, ουσιαστικά ερωτήματα, από αυτόν τον προτεινόμενο νόμο: Υπό ποιες συνθήκες και με ποιους θα "μοιράζονται τη γνώση" τα ελληνικά ιδρύματα ανώτερης εκπαίδευσης; Πώς

προτείνουν να διαχειρίζονται τα κεφάλαια από "άλλες πηγές, πέραν των κρατικών" (άρθρα 5, 3, κ.λπ.); Θα αποδέσμευε το καινούριο, τολμηρό σύστημα τους καθηγητές του προκειμένου να κυνηγήσουν, με γρήγορες διαδικασίες, οικονομική υποστήριξη, απ' όπου μπορούν να την πάρουν; Ίσως ναι. Επειτα, κάποια "ανεξάρτητα" think tanks έκαναν, για χρόνια, ακριβώς αυτό. Εάν αυτό πρόκειται να είναι ο κανόνας, και πιστεύω ότι αυτή θα είναι η περίπτωση, θα χρειαστεί επιπλέον νομοθεσία που να την καθιστά ικανή. Και αυτό θα δημιουργούσε ένα δυσοίωνο ίσως ξένο διαχειριστή της πνευματικής ζωής της χώρας».

* Πώς αντιμετωπίζονται στα αμερικανικά πανεπιστήμια τα ελληνικά πτυχία;

* «Δεν ξέρω κανέναν απόφοιτο από ελληνικά πανεπιστήμια ή από άλλα ιδρύματα ανώτερης εκπαίδευσης που να μην τα πήγε καλά στα αμερικανικά πανεπιστήμια. Οι απόφοιτοι του Μετσόβιου Πολυτεχνείου, των Πανεπιστημίων Αθηνών και Θεσσαλονίκης τα κατάφεραν θαυμάσια σε όλα τα σημαντικότερα αμερικανικά ιδρύματα ανώτερης εκπαίδευσης. Επιστήμονες του Διαστήματος, πυρηνικοί μηχανικοί, χιλιάδες γιατροί εκπαιδευμένοι στην Ελλάδα και χιλιάδες ακαδημαϊκοί ξεκίνησαν την πορεία τους στα ελληνικά ιδρύματα. Η γνώμη μου είναι: Διορθώστε ό,τι δεν είναι καλό στο σύστημα, αλλά μην κάψετε τα χλωρά με τα ξερά. Λυπάμαι που λέω ότι ο προτεινόμενος νόμος κάνει ακριβώς αυτό. Είναι λανθασμένος σαν αντίληψη, πολλαπλασιάζει μια ήδη πνιγηρή γραφειοκρατία, ισοπεδώνει τη θεσμική αυτονομία και, πιθανόν, εκθέτει την ελληνική εκπαίδευση στους κινδύνους ενός κλιμακούμενου αφελληνισμού».

* Ο Δρ Νικόλαος Α. Σταύρου είναι επίτιμος καθηγητής Διεθνών Υποθέσεων στο Πανεπιστήμιο Howard, όπου υπηρέτησε και ως πρόεδρος του Τμήματος Πολιτικών Επιστημών και διευθυντής του Προγράμματος Αποφοίτησής του